

ПРОДОВОЛЬЧИЙ РЕЗЕРВ

Посібник для органів
місцевого самоврядування
про створення та використання
продовольчого резерву

Передмова

Даний посібник містить консолідовану інформацію щодо створення продовольчого резерву в громаді. Насамперед він орієнтований на фахівців громад з відділів/управлінь економіки і торгівлі, управлінь соціального захисту населення, які зазвичай і є відповідальними за даний напрям роботи. Але, звісно, даний перелік не є вичерпним і посібник може бути корисним всім, кого цікавить питання посилення продовольчої безпеки громади.

2022 рік навчив нас, що життя може бути дійсно непередбачуваним і краще мати резерви. Тож даний посібник розроблено, аби допомогти громадам створити продовольчий резерв з дотриманням існуючих нормативних вимог.

Посібник «Продовольчий резерв на варті продовольчої безпеки» (далі – Посібник) підготовлено командою Ініціативи «Сади Перемоги», яка втілюється проєктом міжнародної технічної допомоги «Супровід урядових реформ в Україні» (SURGe), що фінансується урядом Канади та впроваджується компанією Alinea International у складі експертів Ініціативи: Олександра Гнітецького, Григорія Перерви та Сергія Яцковського під керівництвом Тетяни Лебухорської.

Зміст

Вступ	3
01 // Правові засади створення та функціонування продовольчого резерву	3
02 // Обсяг та склад продовольчого резерву	9
03 // Наповнення продовольчого резерву харчовими продуктами	11
3.1 // Благодійна допомога	12
3.2 // Харчові продукти власного виробництва	14
3.3 // Придбання харчових продуктів за кошти місцевого бюджету	16
3.4 // Сертифікація	17
04 // Зберігання та видача харчових продуктів з матеріального резерву	19
4.1 // Зберігання харчових продуктів	19
4.2 // Відпуск продукції з резерву	20
4.3 // Освіження продовольчого резерву	23
Висновок	24
Додаток 1. Порядок створення та використання матеріального резерву	25

Вступ

Розв'язавши гарячу війну проти України, росія прагнула задушити нас голодом. Наносилися удари по складах і аграрній техніці, засіяних полях і зерносховищах. Українські громади прийняли виклик і відповіли на нього Садами Перемоги. Тисячі гектарів нових земель було засаджено овочами. Додатковий врожай дозволив суттєво компенсувати втрати, понесені через окупацію. Зібрані й перероблені харчові продукти безкоштовно надавались малозабезпеченим мешканцям, вимушеним переселенцям, пацієнтам лікарень, літнім людям та іншим вразливим мешканцям громад.

Особливо успішними на даному шляху були громади, що розробили, прийняли та почали реалізовувати заходи Програми самозабезпечення харчовими продуктами «Сади Перемоги». Шаблон програми був розроблений експертами Ініціативи «Сади Перемоги»¹ і давав алгоритм дій та пропозиції заходів для громад, які планували підвищувати власну продовольчу безпеку та працювати задля нашої перемоги на городньому фронті. Одним із пропонованих заходів у програмі є створення продовольчого резерву з метою забезпечення продовольством населення у випадку надзвичайних ситуацій.

Даний Посібник містить рекомендації щодо організації процесу створення та використання продовольчого резерву, його обліку та зберігання.

1 Із програмою можна ознайомитись тут: Типова місцева програма самозабезпечення продовольством / Сади Перемоги – твій внесок у перемогу України.

Правові засади

створення та функціонування продовольчого резерву

Одним з інструментів, що може суттєво покращити готовність громади до викликів у сфері продовольчої безпеки, є створення власного продовольчого резерву. Чинне законодавство не містить окремих норм щодо створення власне продовольчого резерву, але його формування можливе в межах створення матеріального резерву, у складі якого будуть харчові продукти. Тому в подальшому під словосполученням «продовольчий резерв» мається на увазі матеріальний резерв, у складі якого є харчові продукти.

Правовою основою для впровадження та подальшого функціонування в громаді продовольчого резерву є Кодекс цивільного захисту України, Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку створення та використання матеріальних резервів для запобігання і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій» від 30 вересня 2015 року № 775 та інші нормативно-правові акти.

ВАЖЛИВО: Створення продовольчого резерву є одним із заходів, передбачених шаблоном Програми самозабезпечення харчовими продуктами «Сади Перемоги»

Матеріальний резерв — це дещо ширше поняття, ніж продовольчий резерв, адже передбачає, окрім харчових продуктів, ще й формування запасів будівельних та паливно-мастильних матеріалів, лікарських засобів, виробів медичного призначення, продовольства, техніки, технічних засобів та інших матеріальних цінностей.

Законодавство визначає **цільове використання матеріальних резервів** — запобігання та ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій, зокрема:

- здійснення запобіжних заходів у разі загрози виникнення надзвичайних ситуацій;
- ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
- проведення невідкладних відновлювальних робіт і заходів;
- надання постраждалому населенню необхідної допомоги для забезпечення його життєдіяльності;
- розгортання та утримання тимчасових пунктів проживання і харчування постраждалого населення;
- забезпечення пально-мастильними та іншими витратними матеріалами транспортних засобів підприємств та громадян, залучених для евакуації постраждалого населення із зони надзвичайної ситуації та можливого ураження;
- забезпечення електроенергією, природним газом, хімічними реагентами та товарно-матеріальними цінностями підприємств для безперебійного надання житлово-комунальних послуг на території, де оголошено воєнний стан.

Тож громадам, які вирішили формувати продовольчий резерв, слід керуватись нормами і вимогами до матеріального резерву та розуміти, як в майбутньому цей резерв буде використовуватись, а отже — що таке «надзвичайна ситуація» та який порядок визнання подій надзвичайними.

Надзвичайна ситуація — обстановка на окремій території чи суб'єкті господарювання на ній або водному об'єкті, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, спричинена катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією, епізотією, епіфітотією, застосуванням засобів ураження або іншою небезпечною подією, що призвела (може призвести) до виникнення загрози життю або здоров'ю населення, великої кількості загиблих і постраждалих, завдання значних матеріальних збитків, а також до неможливості проживання населення на такій території чи об'єкті, провадження на ній господарської діяльності².

Надзвичайні ситуації класифікуються³:

залежно від характеру походження подій, що можуть зумовити виникнення надзвичайних ситуацій:

- техногенного характеру;
- природного характеру;
- соціальні;
- воєнні;

залежно від обсягів наслідків, заподіяних надзвичайною ситуацією, обсягів технічних і матеріальних ресурсів, необхідних для їх ліквідації, визначаються такі рівні надзвичайних ситуацій:

- державний;
- регіональний;
- місцевий;
- об'єктовий.

Сферою відповідальності органів місцевого самоврядування є **надзвичайні ситуації місцевого рівня**, до яких відносяться такі надзвичайні ситуації⁴:

яка поширилася чи може поширитися за межі об'єкта та створює на окремій території чи на інших об'єктах загрозу життю або здоров'ю населення, призводить до руйнування будівель, споруд, обладнання і транспортних засобів, порушення виробничого або транспортного процесу чи спричиняє наднормативні, аварійні викиди забруднюючих речовин та інший шкідливий вплив на навколишнє природне середовище, а для її ліквідації необхідні матеріальні і технічні ресурси в обсягах, що перевищують власні можливості об'єкта;

внаслідок якої загинуло 1-2 особи або постраждало від 20 до 50 осіб, чи було порушено нормальні умови життєдіяльності від 100 до 1000 осіб на тривалий час (більш як на 3 доби), а збитки перевищили 0,5 тис. мінімальних розмірів заробітної плати;

збитки від якої перевищили 2 тис. мінімальних розмірів заробітної плати (станом на червень 2023 року – 13,4 млн грн).

³ Стаття 5 Кодексу цивільного захисту України.

⁴ Пункт 6 Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку класифікації надзвичайних ситуацій за їх рівнями» від 24 березня 2004 року № 368.

Виходячи з наведених вище визначень, місцева влада навіть у громадах, суттєво віддалених від лінії фронту, може розглядати зміни, обумовлені гарячою фазою бойових дій, як такі, що призводять або можуть призвести до надзвичайних ситуацій у громаді. І для усунення їхніх наслідків та надання допомоги людям, котрі її потребують, можуть використовувати запаси з матеріального резерву, зокрема – харчові продукти.

Ключові питання щодо створення та використання матеріальних резервів для запобігання виникненню і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій визначено в «Методичних рекомендаціях щодо створення та використання матеріальних резервів для запобігання виникненню і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій» Державної служби України з надзвичайних ситуацій (далі – Методичні рекомендації). В цих Методичних рекомендаціях також містяться зразки документів, необхідних для створення та функціонування матеріальних резервів. Зауважимо, що створення місцевих матеріальних резервів входить до повноважень органів місцевого самоврядування⁵.

5 Підпункт 3 пункту «а» частини 1 статті 361 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 № 280/97-ВР.

Створення продовольчого резерву слід розпочати з розроблення та ухвалення Порядку створення та використання матеріальних цінностей резерву, в якому необхідно визначити: відповідальних осіб, особливості формування, механізм використання та освіження цінностей матеріального резерву. Зразок такого Порядку наведено у додатку 1.

Місцевий продовольчий резерв створюється за рахунок коштів місцевого бюджету, а також добровільних пожертвувань фізичних і юридичних осіб, благодійних організацій та об'єднань громадян, харчових продуктів, вирощених або створених власними силами комунальних організацій та установ, інших не заборонених законодавством джерел.

Для забезпечення фінансування продовольчого резерву громаді слід або розробити окрему цільову програму щодо створення та функціонування продовольчого резерву, або ж включити завдання та заходи щодо продовольчого резерву в іншу змістовно близьку програму. Зокрема, створення продовольчого резерву може бути передбачено місцевою Програмою самозабезпечення харчовими продуктами «Сади Перемоги».

Обсяг та склад

продовольчого резерву

Обсяг та асортимент харчових продуктів у продовольчому резерві залежать від кількох факторів:

- **прогнозу типу та масштабу надзвичайних ситуацій**, які можуть зумовити потребу у використанні продовольчого резерву;
- **кількості людей**, які можуть потребувати допомоги харчовими продуктами з резерву;
- **періоду часу**, впродовж якого така допомога може бути потрібною тощо.

Наприклад, якщо у зв'язку з близькістю воєнних дій громада прогнозує ймовірність тимчасової окупації, то продовольчий резерв повинен включати основні групи харчових продуктів, воду та розраховуватись відносно загальної кількості населення, що проживає у громаді на момент створення резерву. Громади, розташовані далеко від лінії фронту, можуть створювати продовольчий резерв, аби задовольняти потреби ВПО (внутрішньо переміщених осіб), які вже проживають у громаді чи прибуття яких прогнозується. Також варто враховувати й інші надзвичайні ситуації, які можуть виникнути у громаді у зв'язку з війною, та їх потенційний вплив на продовольчу безпеку.

При плануванні резерву також слід враховувати потужності громади для належного зберігання різних груп харчових продуктів упродовж бажаного часу або завчасно передбачити створення таких потужностей.

Формуючи асортимент продовольчого резерву, варто орієнтуватись на основні групи харчових продуктів: хліб і хлібопродукти; картопля; овочі, баштанні; фрукти, ягоди і виноград; цукор; олія; м'ясо і м'ясопродукти; молоко і молокопродукти; риба і рибодукти; яйця⁶. При цьому перевагу варто надавати продуктам довгострокового зберігання. І хоча питна вода не потрапляє до визначеного законодавством переліку основним груп харчових продуктів, її запаси теж варто передбачити.

⁶ Групи харчових продуктів визначено за аналогією з Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання продовольчої безпеки» від 05.12.2007 року № 1379, взявши за основу індикатори, що характеризують стан продовольчої безпеки держави (регіону).

Розрахувати обсяг харчових продуктів у продовольчому резерві громади можна, виходячи з **норм накопичення**, визначених у наказі Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження Порядку розробки номенклатури матеріальних цінностей державного резерву і норм їх накопичення, у тому числі незнижуваного запасу» від 28.12.2018 року № 2003 та рекомендацій щодо здорового харчування дорослих від Міністерства охорони здоров'я України. **Мінімальний запас продовольчого резерву (незнижуваний запас) повинен відповідати забезпеченню на 7 днів, а рекомендований – на 30-90 днів.**

Для розрахунку обсягу харчових продуктів у продовольчому резерві за групами можна скористатись Таблицею 1. Розрахунок обсягу продуктів у продовольчому резерві.

Таблиця 1. Розрахунок обсягу продуктів у продовольчому резерві

Група харчових продуктів	Одиниця виміру	Річна потреба громади (річна норма споживання на 1 особу, помножена на кількість населення)	Обсяг харчових продуктів у резерві (річна потреба громади, поділена на 365 та помножена на D – кількість днів, на які формується резерв)
1 Хліб і хлібопродукти	кг	96,6 x N	96,6 x N x D/365
Картопля	кг	123 x N	123 x N x D/365
Овочі, баштанні	кг	108 x N	108 x N x D/365
Фрукти, ягоди і виноград	кг	108 x N	108 x N x D/365
Цукор	кг	9 x N	9 x N x D/365
Олія	кг	4,68 x N	4,68 x N x D/365
М'ясо і м'ясопродукти	кг	36,4 x N	36,4 x N x D/365
Молоко і молокопродукти	кг	219,6x N	219,6 x N x D/365
Риба і рибопродукти	кг	23,4 x N	23,4 x N x D/365
Вода	л	864 x N	864 x N x (0,019)

Наповнення

продовольчого резерву харчовими продуктами

Продовольчий резерв може наповнюватись харчовими продуктами з різних джерел, а саме:

- за рахунок добровільних пожертвувачів фізичних і юридичних осіб;
- за рахунок харчових продуктів власного виробництва;
- за рахунок коштів місцевого бюджету;
- інших не заборонених законодавством джерел.

Нижче наведено рекомендації щодо організації та документування поповнення продовольчого резерву з різних джерел.

Благодійна допомога

Отримання благодійної допомоги від юридичної особи слід закріпити **договором дарування або пожертви**⁷. Такі договори укладають у письмовій формі. Договір пожертви передбачає цільове використання майна, яке передає благодійник бенефіціару-набувачу. Договір дарування такої вимоги не висуває.

Фізична особа – благодійник може скласти заяву довільної форми, в якій зазначити перелік майна, що передається, та за бажанням – мету його використання.

Незалежно від типу надавача благодійної допомоги, при її отриманні громаді слід подбати про **складання акта**, в якому зафіксувати склад комісії, що приймає продукти, благодійника, кількість, вартість отриманих цінностей та за потреби – матеріально відповідальну особу. Акт складається у довільній формі, але з усіма обов'язковими реквізитами первинного документа⁸. Складає такий акт **комісія**, призначена наказом керівника установи, у присутності благодійника.

Вартість отриманої благодійної допомоги від фізичних та юридичних осіб визначають **за справедливою вартістю**⁹ на дату отримання з урахуванням додаткових витрат. А в разі наявності підтвердних документів – за вартістю, що в них зазначена. Під час встановлення справедливої вартості комісія має відштовхуватися від ймовірної ціни продажу або орієнтуватися на ринкову ціну придбання таких продуктів.

Бухоблік надходжень у натуральній формі ведуть окремо від інших матеріальних цінностей через специфіку їх відображення в первинній документації. Порядок відображення в бухобліку активів, отриманих як гуманітарна допомога, визначено **Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку в державному секторі (НП(С)БОДС) 121 «Основні засоби», НП(С)БОДС 122 «Нематеріальні активи», НП(С)БОДС 123 «Запаси», а також в Методичних рекомендаціях з бухгалтерського обліку для суб'єктів державного сектору, затверджених **наказом Міністерства фінансів України від 23.01.15 р. № 11.****

⁷ Стаття 717 Цивільного кодексу України.

⁸ Стаття 9 Закону про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні.

⁹ Пункт 24 розділу II Методичних рекомендацій з обліку запасів та пункт 5 розділу III Методичних рекомендацій з обліку запасів.

При отриманні благодійної допомоги до Казначейства обов'язково слід подати **Довідку про надходження в натуральній формі**¹⁰, де вказати КЕКВ (код економічної класифікації видатків), за яким будуть відображені видатки від списання активів. Така довідка подається до кінця відповідного звітного місяця.

Зазначена вище довідка буде підставою для складання Довідки про зміни до кошторису зі зведенням показників спеціального фонду кошторису і зазначенням суми змін та Довідки про підтвердження надходжень на спеціальні реєстраційні рахунки і внесення відповідних змін розпорядником бюджетних коштів¹¹.

10 Додаток 25 до Порядку № 938 (Порядок казначейського обслуговування місцевих бюджетів, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 23 серпня 2012 року № 938 із змінами).

11 Пункт 3.9 інструкції, затвердженої наказом Міністерства фінансів України № 57 від 28.01.2002 «Про затвердження документів, що застосовуються в процесі виконання бюджету».

Відповідно до ст. 13 Бюджетного кодексу України, благодійну допомогу, як грошову, так і натуральну, зараховують до **власних надходжень установи**, (підгрупа перша другої групи надходжень бюджетної установи). Така допомога через її незапланованість зумовлює **внесення змін до спецфонду кошторису установи**. Отримані на спецрахунок кошти можна витратити на організацію основної діяльності, що також передбачено цією ж статтею бюджетного кодексу України.

Якщо громада одержує благодійну допомогу, яку надалі планує передавати іншим підлеглим установам, населенню, то найкраще буде зарахувати її до складу другої підгрупи другої групи власних надходжень. При цьому застосовується код доходів 25020200 «Надходження, що отримують бюджетні установи від підприємств, організацій, фізичних осіб та від інших бюджетних установ для виконання цільових заходів, у тому числі заходів з відчуження для суспільних потреб земельних ділянок та розміщених на них інших об'єктів нерухомого майна, що перебувають у приватній власності фізичних або юридичних осіб».

Харчові продукти, що надійшли у продовольчий резерв як благодійна допомога, в бухобліку розглядають як дохід від необмінної операції, і тому відображають на субрахунку 7511 «Доходи від необмінних операцій».

Харчові продукти

власного виробництва

Продовольчий резерв може поповнюватись продукцією, вирощеною або законсервованою комунальними організаціями громади, зокрема в межах реалізації заходів з підвищення продовольчої безпеки громади.

Підставою для передачі харчових продуктів від комунальної організації є рішення суб'єкта управління майном, тобто місцевої ради.

Зокрема, у такому документі визначають:

- **мету передачі:** наповнення продовольчого резерву;
- **яка установа передає** продукцію;
- **яка установа приймає** продукцію;
- якими **документами** буде оформлятися передача-отримання цінностей;
- яка установа несе відповідальність за **облік, зберігання та використання активів** відповідно до чинного законодавства;
- хто здійснює **контроль за виконанням** цього рішення.

Саму передачу та отримання харчових продуктів здійснює комісія, створена виконавчим комітетом. До складу комісії включають представників кожної сторони, що приймає та передає матеріальні цінності.

Такі операції оформляють актом приймання-передачі матеріальних цінностей довільної форми. В акті зазначають:

- **назви сторін**, що передають та приймають матеріальні цінності;
- **склад комісії** (або відповідальних осіб), що передає та приймає матеріальні цінності;
- детальну **інформацію про передані харчові продукти** (перелік, кількість, одиницю виміру, ціну та загальну вартість).

Оформлюють зазначений документ у двох примірниках: по одному примірнику для кожної сторони, що приймає та передає активи. При цьому всі примірники акта мають бути підписані представниками обох сторін.

Отримані запаси зараховують на баланс за найменшою з двох оцінок: первісною вартістю або справедливою вартістю¹².

Первісною вартістю запасів, отриманих безоплатно від фізичних та юридичних осіб (крім суб'єктів державного сектора), може бути вартість, щодо якої є достовірна інформація, зокрема згідно з відповідними первинними документами, з урахуванням додаткових витрат. Первісна вартість запасів, отриманих безоплатно від суб'єктів державного сектора, дорівнює балансовій вартості запасів суб'єкта державного сектора, що їх передав, на дату здійснення операції з урахуванням додаткових витрат.

Якщо відсутня достовірна інформація щодо первісної вартості запасів, первісна вартість визначається на рівні справедливої вартості на дату отримання.

¹² Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси», затверджене наказом МФУ № 246 від 20.10.1999.

Придбання

харчових продуктів за кошти місцевого бюджету

Як уже згадувалось вище, для фінансування поповнення продовольчого резерву за рахунок коштів місцевих бюджетів¹³ такі видатки потрібно передбачити у **бюджетній цільовій програмі**. Тобто громаді потрібно розробити та ухвалити окрему програму із запобігання та ліквідації надзвичайних ситуацій та наслідків стихійного лиха. Або ж заходи на запобігання та ліквідацію надзвичайних ситуацій можуть включатись у інші цільові програми, наприклад – у місцеву **Програму самозабезпечення харчовими продуктами «Сади Перемоги»**. При цьому для здійснення видатків на створення продовольчого резерву застосовується код програмної класифікації видатків та кредитування (КПКВК) 8110 «Заходи із запобігання та ліквідації надзвичайних ситуацій та наслідків стихійного лиха»¹⁴.

Якщо орган місцевого самоврядування приймає рішення здійснювати придбання харчових продуктів для продовольчого резерву самостійно, то для придбання та зберігання резерву застосовуємо КЕКВ 2230 «Продукти харчування» .

Якщо ж придбання здійснює комунальне підприємство, зокрема некомерційне, то такі видатки слід планувати та здійснювати за КЕКВ 2610 «Субсидії та поточні трансферти підприємствам (установам, організаціям)» .

13 Згідно з пунктом 5 Порядку створення та використання матеріальних резервів для запобігання і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, затвердженого Постановою КМУ від 30 вересня 2015 р. № 775.

14 Наказ МФУ № 793 «Про затвердження складових Програмної класифікації видатків та кредитування місцевого бюджету».

Сертифікація

Відповідно до пункту 7 Порядку створення та використання матеріальних резервів для запобігання і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій¹⁵, **матеріальні цінності, що поставляються до матеріальних резервів, повинні мати сертифікати відповідності на весь нормативний строк їх зберігання.**

Законом України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» від 15.01.2015 року № 124-VIII внесено зміни до Декрету Кабінету Міністрів України «Про стандартизацію і сертифікацію» від 10.05.1993 № 46-93, згідно з якими з 1 січня 2018 року скасовується дія декрету і припиняє свою діяльність державна система сертифікації. Але більшість виробників досі добровільно сертифікують власну продукцію. Тому **при придбанні** харчових продуктів до матеріального резерву варто вимагати (та прописувати в предметі закупівлі) обов'язкову **наявність сертифікатів відповідності.**

При отриманні продуктів харчування в якості благодійної допомоги варто попросити благодійників надати сертифікати відповідності.

Для **самостійного отримання сертифіката необхідно подати заявку на проходження сертифікації** до спеціалізованого підприємства, укласти з ним договір, надати зразки для випробувань та після необхідних досліджень і експертиз отримати протокол з висновками та підсумковий документ – сертифікат відповідності. Аби забезпечити споживачів продукції з продовольчого резерву, таку сертифікацію доцільно провести для продуктів переробки: консервованих виробів, солінь тощо.

¹⁵ Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку створення та використання матеріальних резервів для запобігання і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій» від 30.09.2015 року № 775.

Зазначимо, що отримувати сертифікат можна на окремий зразок, партію або серію продукції. Під партією продукції варто розуміти будь-яку визначену кількість харчового продукту з однаковою назвою та властивостями, вироблену за однакових умов на одній і тій самій потужності (об'єкті).

Сертифікація харчових продуктів для матеріального резерву буде здійснюватись на зразок або партію, адже сертифікувати всю серію може лише виробник продукції.

Сертифікат відповідності на партію виробів видається на строк, визначений органом сертифікації з урахуванням гарантійного терміну придатності, але не більше одного року.

04

Зберігання та видача

харчових продуктів з матеріального резерву

4.1

Зберігання

харчових продуктів

Організація належного зберігання харчових продуктів у продовольчому резерві є важливим етапом функціонування продовольчого резерву. Адже від дотримання вимог зберігання залежить строк зберігання, а від визначення місць — подальша доступність і зручність використання резерву у випадку надзвичайної ситуації¹⁶.

При виборі та облаштуванні приміщень для зберігання продовольчих резервів слід враховувати умови зберігання різних груп харчових продуктів, якими буде наповнюватись продовольчий резерв. Поміжними в цьому випадку можуть стати ДСТУ та рекомендації від профільних міністерств та служб в частині зберігання харчових продуктів.

ВАЖЛИВО: слід забезпечити диверсифікацію місць зберігання, адже під час дії воєнного стану небезпечно зберігати усе в одному місці. Наприклад, продовольчий резерв можна розосередити у різних старостинських округах, бажано з дотриманням пропорції відносно кількості населення.

¹⁶ Пункт 6 Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку створення та використання матеріальних резервів для запобігання і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій» від 30.09.2015 року № 775.

Відпуск продукції

з резерву

Відпуск матеріальних цінностей з місцевого продовольчого резерву відбувається за рішенням органу місцевого самоврядування. Зазвичай на місцевому рівні такі рішення приймаються відповідною комісією з питань територіальної оборони та надзвичайних ситуацій (далі за текстом - ТЕБ та НС). До рішення додається інформація про:

- вид продукції продовольчого резерву;
- розрахунок обсягу харчової продукції, яку необхідно видати з резерву;
- категорії населення, котрі постраждали внаслідок надзвичайної ситуації, категорії населення, що можуть постраждати внаслідок надзвичайної ситуації (у випадку запобігання).

Використання харчових продуктів із резерву повинно супроводжуватись оформленням відповідних документів та відображенням в обліку.

Господарські операції по харчових продуктах у органах місцевого самоврядування (ОМС) оформлюються первинними документами з використанням типових форм, які:

а) затверджені для державних установ наказами [Держказначейства від 13 грудня 2022 р. № 431 «Про затвердження типових форм з обліку та списання запасів суб'єктами державного сектору та порядку їх складання»](#);

б) самостійно розроблені та затверджені органом місцевого самоврядування; у цьому випадку слід дотримуватися вимог [ст. 9 Закону «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996¹⁷](#) щодо обов'язкових реквізитів первинних документів.

¹⁷ Закон України від 16 липня 1999 р. № 996-XIV «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні».

Орієнтовний перелік документів з передачі харчових продуктів з матеріального резерву для потреб населення:

1. наказ про організацію видачі харчових продуктів, у якому зазначають особливості щодо передачі/отримання продуктів харчування, визначення вимог щодо підтвердження отримання продуктів населенням (підпису), відповідальних осіб за організацію процесу, ведення обліку та звітності тощо;

2. журнал (відомість) щоденного обліку мешканців, які отримали харчові продукти, що заповнюється у день видачі та у розрізі кількості продуктів харчування (продуктових наборів) та категорій мешканців (зокрема ВПО) і із їхніми підписами.

Харчові продукти з точки зору бухобліку є запасами, тому під час обліку та списання продуктів харчування слід спиратися на норми НП(с)БОДС № 123¹⁸.

Поточні видатки для підтримки внутрішньо переміщених та евакуйованих осіб та інших категорій населення здійснюються за наступними КПК (коди програмної класифікації):

3242 — інші заходи у сфері соціального захисту і соціального забезпечення;

3230 — видатки, пов'язані з наданням підтримки внутрішньо переміщеним та/або евакуйованим особам у зв'язку із введенням воєнного стану;

8755 — допомога внутрішньо переміщеному та/або евакуйованому населенню у зв'язку із введенням воєнного стану на території України за рахунок коштів резервного фонду місцевого бюджету.

18 Наказ Міністерства фінансів України від 12.10.2010 № 1202 «Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 123 "Запаси"».

Освіження

продовольчого резерву

Харчові продукти мають обмежений термін споживання, тож окремим завданням є контроль за термінами придатності та освіження резерву.

Освіження (поновлення) матеріальних цінностей матеріального резерву – це відпуск цінностей з матеріального резерву у зв'язку із закінченням встановленого строку зберігання матеріальних цінностей, тари, упаковки, а також внаслідок виникнення обставин, які можуть призвести до псування або погіршення якості продукції до закінчення строку її зберігання, за умови одночасної або наступної обов'язкової поставки і закладення до матеріального резерву такої самої кількості аналогічних матеріальних цінностей.

Матеріальні цінності, що вилучаються з матеріальних резервів у порядку освіження використовуються для поточних потреб за розпорядженням голови громади/ рішенням комісії з питань ТЕБ та НС або реалізуються відповідно до вимог нормативно-правових актів України, що регулюють питання списання та відчуження майна, з дотриманням вимог стандартів бухгалтерського обліку.

При оформленні освіження та заміни товарів у матеріальному резерві доцільно використовувати форму акта, передбачену додатком 5 до [Інструкції «Про оформлення операцій з матеріальними цінностями державного матеріального резерву»¹⁹](#).

Кошти, отримані в результаті реалізації матеріальних цінностей у зв'язку з їх освіженням або заміною, спрямовуються на придбання і закладення до матеріального резерву аналогічних матеріальних цінностей.

Підставою для **прийняття рішення щодо вилучення матеріальних цінностей з матеріального резерву** можуть бути результати досліджень та прогнозів щодо доцільності їх подальшого накопичення, зберігання, а також внаслідок обставин, що можуть призвести до псування або погіршення якості продукції до закінчення нормативного терміну зберігання, виявлених дефектів тощо.

¹⁹ Затверджено Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 24 вересня 2012 р. № 1042.

З метою **списання дефектних/зіпсованих продуктів** створюється постійно діюча комісія, яка у разі виявлення зіпсованих чи дефектних продуктів складає акт. В акті вказуються причини виникнення дефектів, їх характер, заходи щодо усунення та попередження, а також пропозиції щодо подальшого використання такої продукції.

З метою уникнення псування харчових продуктів у резерві, їх освіження доцільно проводити завчасно (орієнтовно **за 3 – 4 місяці до кінцевих термінів зберігання**) та переводити на поточне забезпечення або проводити вичерпні заходи щодо їх заміни та освіження.

Висновок

Порядок створення та функціонування продовольчого резерву є доволі трудомістким. Але важливість наявності такого резерву в громаді під час війни складно недооцінити. Як згадується в давньому українському прислів'ї — запас біди не чинить. Тому даний Посібник допоможе підвищити продовольчу незалежність громади та зробити її більш стійкою до будь-якого розвитку подій.

Додаток 1

Продовольчий резерв – це частина матеріального резерву громади, який створюється на випадок надзвичайної ситуації. Проте правовий режим воєнного стану, запроваджений в Україні 24 лютого 2022 року, і є тією надзвичайною ситуацією. Отже, створення продовольчого резерву є елементом у структурі матеріального резерву та дієвим механізмом реагування на таку надзвичайну ситуацію. Нижченаведений порядок враховує всі питання, що стосуються використання матеріального резерву, зокрема – резерву продовольчих продуктів.

ПОРЯДОК

створення та використання матеріального резерву (назва) територіальної громади для запобігання і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій

1. **Порядок створення та використання матеріального резерву** (надалі по тексту – Порядок) визначає механізм створення та використання матеріального резерву для запобігання і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. Цей Порядок розроблено відповідно до вимог статті 98 Кодексу цивільного захисту України, постанови Кабінету Міністрів України від 30.09.2015 № 775 «Про затвердження Порядку створення та використання матеріальних резервів для запобігання і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій» з метою організації належної роботи щодо створення та використання місцевого матеріального резерву, здійснення контролю за його наявністю.

2. У цьому Порядку терміни вживаються у такому значенні:

- **матеріальний резерв** – запас будівельних і пально-мастильних матеріалів, лікарських засобів та виробів медичного призначення, харчових продуктів, техніки, технічних засобів та інших матеріальних цінностей (далі – матеріальні цінності), призначених для запобігання і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, надання допомоги постраждалому населенню, проведення невідкладних відновлювальних робіт і заходів;
- **номенклатура матеріального резерву** (далі – номенклатура, додається окремо) – обґрунтований і затверджений у встановленому порядку перелік матеріальних цінностей;

- **освіження матеріальних цінностей матеріального резерву** – відпуск матеріальних цінностей з матеріального резерву у зв'язку із закінченням встановленого строку зберігання матеріальних цінностей, тари, упаковки, а також внаслідок виникнення обставин, які можуть призвести до псування або погіршення якості продукції до закінчення строку її зберігання, за умови одночасної або наступної обов'язкової поставки і закладення до матеріального резерву такої самої кількості аналогічних матеріальних цінностей;

заміна матеріальних цінностей матеріального ре-

- **зерву** – відпуск матеріальних цінностей з матеріального резерву у зв'язку зі зміною стандартів і технології виготовлення виробів за умови одночасного закладення до матеріального резерву такої самої кількості аналогічних або інших однотипних матеріальних цінностей.

Інші терміни вживаються у значенні, наведеному в Кодексі цивільного захисту України.

3. Резерв харчових продуктів у складі матеріального резерву створюється для здійснення заходів, спрямованих на запобігання і ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій та надання термінової допомоги постраждалому населенню, у тому числі під час воєнного стану.

4. Номенклатура та обсяги матеріального резерву визначаються та затверджуються рішенням виконавчого комітету міської ради.

5. Створення, утримання та поповнення матеріальних резервів здійснюється за рахунок коштів бюджету _____ територіальної громади.

- Створення, утримання та поповнення матеріального резерву може здійснюватися також за рахунок добровільних пожертвувань фізичних і юридичних осіб, благодійних організацій та об'єднань громадян, інших не заборонених законодавством джерел.

6. Місця розміщення матеріального резерву визначаються і затверджуються рішенням виконавчого комітету _____ територіальної громади.

- Матеріальні резерви розміщуються на об'єктах, призначених або пристосованих для їх зберігання з урахуванням оперативної доставки таких резервів до можливих зон надзвичайних ситуацій, з керівниками яких укладено відповідні договори.

7. Матеріальні цінності, що поставляються до матеріального резерву, повинні мати сертифікати відповідності на весь нормативний строк їх зберігання у випадку, якщо така вимога встановлюється нормативно-правовими документами.

8. Керівники підприємств, на балансі яких перебувають матеріальні резерви, повинні щороку проводити перевірку наявності, якості, умов зберігання, готовності до використання матеріальних цінностей.

9. Придбання матеріальних цінностей, що поставляються до матеріального резерву _____ територіальної громади, здійснюється у встановленому Законами України порядку.

10. Зберігання та облік матеріальних резервів здійснюються в установленому законодавством порядку.

11. Матеріальний резерв використовується виключно для:

- здійснення запобіжних заходів у разі загрози виникнення надзвичайних ситуацій;
- ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
- проведення невідкладних відновлювальних робіт і заходів;
- надання постраждалому населенню необхідної допомоги для забезпечення його життєдіяльності;
- розгортання та утримання тимчасових пунктів проживання і харчування постраждалого населення;
- забезпечення паливно-мастильними та іншими витратними матеріалами транспортних засобів підприємств та громадян, залучених для евакуації постраждалого населення із зони надзвичайної ситуації та можливого ураження;
- забезпечення електроенергією, природним газом, хімічними реагентами та товарно-матеріальними цінностями підприємств для безперебійного надання житлово-комунальних послуг на території, де оголошено воєнний стан.

12. Матеріальний резерв використовуються відповідно до рівня надзвичайної ситуації для запобігання і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій на території громади.

13. Відпуск матеріальних цінностей з матеріального резерву може здійснюватися:

- згідно з пунктом 11 даного Порядку;
- у зв'язку з їх освіженням або заміною відповідно до даного порядку.

7.13.1. Продукти харчування, що підлягають освіженню та заміні (до завершення терміну придатності), можуть бути видані мешканцям громади, які цього потребують, за окремим списком, що затверджується рішенням комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій (виконкомом, розпорядженням голови громади, іншим розпорядчим документом).

13.2. Відпуск матеріальних цінностей з матеріального резерву для запобігання і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій здійснюється за рішенням комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій _____ територіальної громади.

13.3. Відпуск матеріальних цінностей з матеріального резерву у зв'язку з їх освіженням або заміною (за виключенням харчових продуктів) здійснюється за рішенням виконавчого комітету _____ ради. Кошти, отримані в результаті реалізації матеріальних цінностей у зв'язку з їх освіженням або заміною, спрямовуються на придбання і закладення до матеріального резерву аналогічних матеріальних цінностей.

13.4. Матеріальні цінності, що підлягають освіженню або заміні, можуть також використовуватися для потреб органів місцевого самоврядування за рішенням виконавчого комітету _____ ради за умови одночасної або наступної обов'язкової поставки і закладення до матеріального резерву таких матеріальних цінностей у відповідній кількості за рахунок коштів, призначених на відповідні цілі для потреб органів місцевого самоврядування.

14. Відповідальність за створення та використання матеріальних резервів, здійснення контролю за їх наявністю здійснюють (визначаються структурні підрозділи які відповідають за збереження та облік матеріального резерву за напрямками):

- управління комунального господарства – будівельні матеріали, паливно-мастильні матеріали, засоби забезпечення аварійно-рятувальних робіт;
- відділ/управління економіки і торгівлі, управління соціального захисту населення / територіальний центр _____ ради (в межах своїх повноважень) – продукти харчування та речове майно; комунальне підприємство «Центр первинної медико-санітарної допомоги _____ ради» – лікарські засоби та вироби медичного призначення.